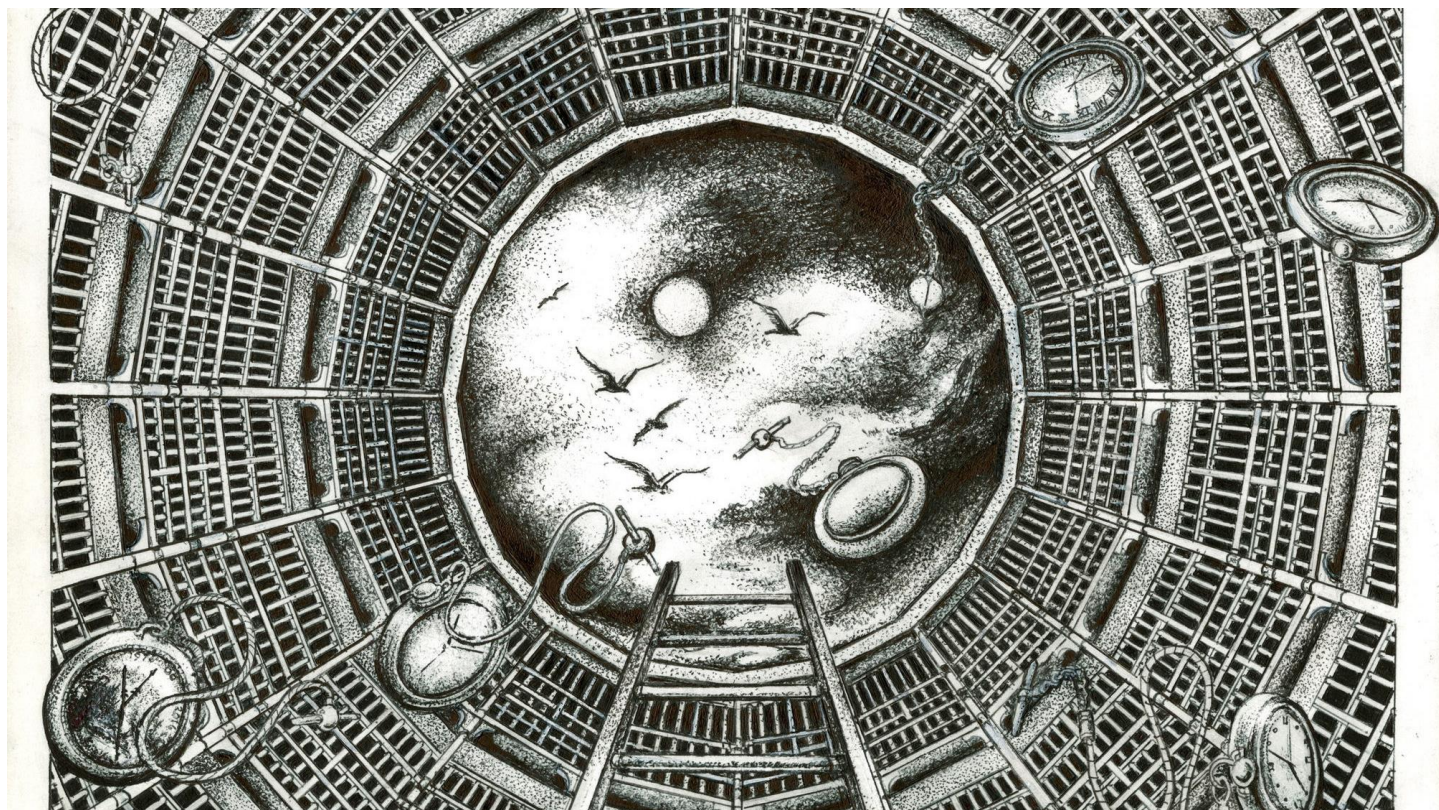

ЗАТВОРНИЧЕСКО ПРАВО

Последни новини и информация за нашите другари в затвора

В ТОВА ИЗДАНИЕ

Доживотен затвор без замяна – нечовешко и унизително наказание

Тиха смърт СТР 1

Европейската практика относно „ДЗБЗ“ СТР 4

21.01.2013 г. – Как България успя да се измъкне от премахване на „ДЗБЗ“ СТР 8

Какво реално представляват правилата за помилване? СТР 10

Покана за жалба до ЕСПЧ за осъдени на доживотен затвор без замяна СТР 13

Прикачени: Правила на Комисията по помилването;

Призив за защита на правата на българските граждани от систематични нарушения на върховенството на закона

Доживотен затвор без замяна – нечовешко и унизително наказание

Тиха смърт

Последната смъртна присъда в България е изпълнена в началото на 1989 г., само четири дни преди падането на тоталитарния режим. Разстрелян е затворник, осъден за това, че на няколко пъти извършва диверсия като поврежда лифта на зимния курорт в Боровец.

Някои смятат, че разстрелът е по-хуманно решение в сравнение с продължителността на наказанието „доживотен затвор без замяна“ /ДЗБЗ/ или „тиха смърт“, както често е наричано това наказание, което в крайна сметка произвежда не физически, а „социални трупове“ (казано някога от бившия директор на ГДИН, Петър Василев).

Наказание, което не дава никаква надежда и което не търпи промяна, въпреки възможното поправяне и превъзпитание на затворника.

Смърт, която неизбежно ще се случи зад решетките на затвора.

Обществените нагласи не се променят лесно. Обичайното право е останало назад в миналото, но все още има хора, които искат реципрочно правосъдие на принципа „око за око, зъб за зъб“. Все още има поддръжници на жестоките отмъщения за извършени престъпления – рязане на крайници на крадци, убиване с камъни на прелюбодейци, както и редица инвазионни техники, целящи да постигнат максимална степен на страдание.

Немалко са и привържаниците на окончателно отхвърленото в Европа смъртно наказание, като гилотина, бесилка, електрически стол, отрова във вените или разстрел.

След 14-годишно членство в Европейския съюз, един референдум в България е вероятно да покаже, че значителна част от респондентите биха дали гласа си за възстановяване на присъдата „смърт чрез разстрел“.

В 21 век, над 50 осъдени лица в *Европейска България* преживяват *ден след ден, събуждат се и заспиват* с наказанието „доживотен затвор без замяна“.

Какво ли е да си затворник с такава присъда и денонощно да си заключен в една тясна килия?

Наказанието „ДЗБЗ“ е въведено в Наказателния кодекс /НК/ на страната в края на 1998 г. на мястото на наказанието „смърт чрез разстрел“. Три години по-рано, през 1995 г., в НК е въведено наказанието „доживотен затвор“. Това наказание

може да бъде заменено след изтърпяване на не по-малко от 20 години лишаване на свобода, на 30 години лишаване от свобода. През 1998 г., наказанието „ДЗБЗ“ е въведено успоредно с наказанието „доживотен затвор“, но за разлика от него не предвижда възможност за замяна със срочно наказание. Към края на 1998 г., общо 22 затворници в България имат наложени наказания „смърт чрез разстрел“, които не се изпълняват, поради наложения през юли 1990 г. мораториум върху изпълнението им. В началото на 1999 г., с два указа от вицепрезидента на Република България, смъртното наказание на един затворник е заменено с доживотен затвор, а наказанията на 21 затворници са заменени с новото наказание „ДЗБЗ“.

чл. 37, ал. 2 от НК /изм. Д.В. бр. 153 / 1998 г./ - „За най-тежките престъпления, които заплашват основите на Републиката, както и за други особено опасни умишлени престъпления като временна и изключителна мярка се предвижда доживотен затвор без замяна.“

Доколкото имам информация, до настоящия момент нито един лишен от свобода, изтърпяващ наказание „ДЗБЗ“, не е осъден за престъпление, което заплашва основите на Републиката. Всички присъди са произнесени за престъпления срещу личността, едно или няколко убийства, като някои от престъпленията не са извършени в условията на рецидив. Прието като „временна и изключителна мярка“, за да смени съпротивата срещу отмяната на смъртното наказание, нововъведеното наказание е трябвало да гарантира, че няма никакъв шанс един ден осъденият да бъде освободен. Така безсрочното наказание „ДЗБЗ“ се налага от съдилищата повече от 22 години и в крайна сметка се оказва не „временна“, а „трайна мярка“, която Народното събрание не се осмели да премахне от НК.

Че защо да премахва това наказание, след като никой не може да държи сметка на властимащите? За тях, ние затворниците сме най-голямата измет на Земята.

Повече от сигурен съм, че над 50% от депутатите в Народното събрание са привържаници на наказанието „смърт“ – чрез разстрел, обесване, гилотина – и, ако можеха, биха го въвели отново.

През ноември на 2009 г., в Министерство на правосъдието е създадена междуведомствена работна група за изготвяне на нов Наказателен кодекс с предложение за отмяна на наказанието „ДЗБЗ“.

През 2011 г., народният представител Любен Корнезов внася законопроект за изменение и допълнение на НК, който предвижда отмяната на

„ДЗБЗ“. Мотивите към законопроекта са, че това наказание отнема на осъдените всяка надежда за живот на свобода и няма никаква перспектива за връщането им към нормално съществуване. Поради това не може да се очаква, че такива осъдени ще се превъзпитат, каквато в същност е целта на наказанието.

„Престъпникът е човешко създание и не трябва да се лишава то надежда, защото тя умира последна.“ Така се аргументира г-н Корнезов. Той изброява 13 европейски държави, в които няма такова наказание. В Испания, Португалия и Хърватска дори няма доживотен затвор. „Неизбежността на наказанието, а не неговата жестокост, е пътят, по който трябва да върви борбата срещу престъпността,“ смята депутатът. Тогава депутатите отхвърлят законопроекта с аргумента, че предстои да се приеме нов НК, в който няма да фигурира „ДЗБЗ“.

На 15.03.2012 г., българското правителство издава доклад до Комисия против изтезания /КПИ/. В параграф 116 на доклада се посочва:

„Създаването на нов Наказателен кодекс е в съответствие с промените в обществените отношения в социално-икономическата сфера през последните десет години. От съществена важност е да се преразгледа и измени системата на наказанията и другите мерки на държавна принуда, налагани при извършване на престъпление. Наложително е да се премахнат някои наказания, които са загубили своето значение в наши дни и сред които „доживотният затвор без право на замяна“ заема централно място. Премахването на „ДЗБЗ“ може да има своите основания в същността на това наказание, което не е по-ефективно от доживотния затвор. Навсякъде в особената част на НК, и двете наказания са предвидени като алтернатива, т.е. те са наложени за един и същ вид престъпления. И в двата случая осъденото лице може да бъде помилвано от президента на Републиката.“

В изпълнение на това намерение, на 31.01.2014 г. правителството предложи на Народното събрание проект на НК, предназначен да замени НК от 1968 г. Новият проект не предвижда наказание „ДЗБЗ“. Той предвижда само доживотен затвор с право на замяна. Това обаче се случи в края на мандата на правителството на БСП и ДПС, което тогава не можа да събере нужната подкрепа за гласуването на новия НК. До настоящия момент, вече осма година не е сформирана дори работна група за обсъждане на подобен проект на НК.

В правната рамка регулираща наказанието в НК е определено за колко тежки престъпления се налага „ДЗБЗ“, както и необходимостта да се произнесе най-тежкото наказание. В нея са

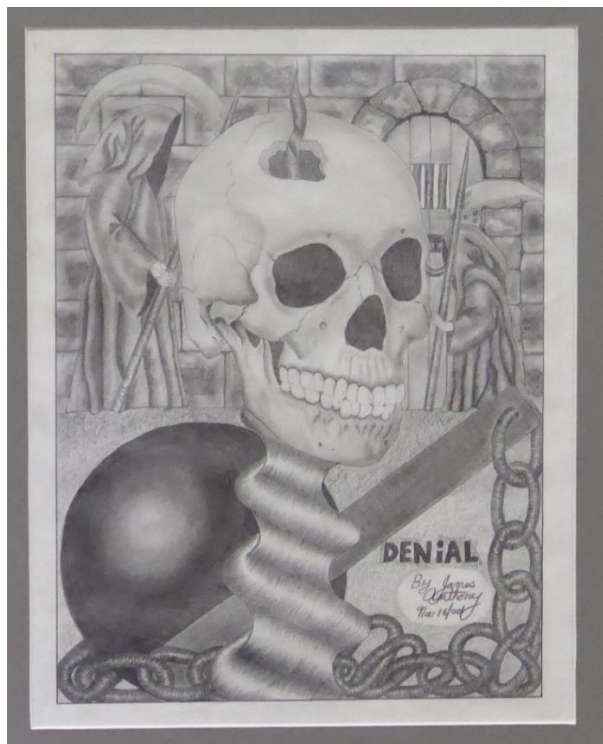
въведени принципите на необходимост и пропорционалност. Според чл. 38, ал. 1 /изм. Д.В. бр. 153 от 1998 г./ на НК: „Наказанието „ДЗБЗ“, предвидено в особената част за даден вид престъпление, се налага само ако конкретно извършеното престъпление е изключително тежко и посочените в чл. 36 от НК цели не могат да бъдат постигнати чрез по-леко наказание.“

Специално по отношение на наказанието „ДЗБЗ“ няма никаква логика, още преди да започне изтърпяването на наказанието и съпътстващата корекционна работа с лицето, съдът да предпостави, че лицето не подлежи на поправяне и ако се наложи и по-леко наказание, няма да е възможно то да бъде поправено и превъзпитано към спазване на законите и добрите нрави, каквато е основната цел, заложена в чл. 36 от НК.

Каквито и аргументи да използва, съдът не е в състояние предварително да предвиди степента на поправимост и заплахата за обществото, които подсъдимото лице ще представлява след 10, 20 или 30 години. Дългогодишната практика по изпълнение на наказанието „ДЗБЗ“ опровергава тезата, че тази категория осъдени лица не подлежи на поправяне и превъзпитание, защото на по-голямата част от тези лишени от свобода след известно време се изменя режима на изтърпяване на наказанието в по-лек, което е категоричен критерий, че тези затворници са дали доказателства, че подлежат на поправяне и превъзпитание и съответно са в такъв процес. Идентично е положението при оценката на риска от рецидив и риска от вреди, която се намалява

средни или под средните стойности, за разлика от значително по-високите стойности на други лишени от свобода, осъдени да изтърпят срочни наказания. Тези обстоятелства показват, че осъдените на „ДЗБЗ“ не са непоправими.

На 07.02.2017 г., в 13-ти брой на Държавен вестник бяха обнародвани изменения и допълнения на ЗИНЗС. Тези от тях, свързани с изпълнение на наказанието „ДЗБЗ“, осигуриха възможност за промяна на първоначалния специален режим след изтърпяване на една година от наказанието, а не на пет, както беше преди изменението на закона. Новият текст е уреден в чл. 198 от ЗИНЗС, както следва:

ал. 1 – След изтърпяване на една година от наказанието, началникът на затвора се произнася с мотивирана заповед след вземане на становищата на ръководителя на направлението за социална дейност и възпитателна работа, на заместник-началника по режим и надзорно-охранителна дейност и на психолога относно основанията за продължаване на специалния режим по отношение на осъдения. Екземпляр от заповедта се връчва на осъдения срещу подпис и се изпраща на прокурора, осъществяващ надзор върху изпълнението на наказанието.

ал. 2 – Заповедта подлежи на оспорване по реда на АПК в 14-дневен срок от връчването ѝ чрез началника на затвора пред административния съд по местоизтърпяване на наказанието. Решението на съда е окончателно.

ал. 3 – Началникът на затвора се произнася относно продължаването на изтърпяването на наказанието при специален режим периодично, но не по-късно от една година от предходното

произнасяне. Заповедта подлежи на жалба или протест по реда на ал. 2.

ал. 4 – Поставените на строг режим осъдени на доживотен затвор и на „ДЗБЗ“ може да се настаняват с мотивирана заповед на началника на затвора в общи помещения с останалите лишени от свобода и да участват във всички дейности заедно с тях.

ал. 5 – Със заповед на началника на затвора, поставените на специален режим, осъдени на доживотен затвор и „ДЗБЗ“ може да участват съвместно с други лишени на свобода в трудови, възпитателни, образователни, спортни и други дейности.

Изменението на чл. 198 от ЗИНЗС задължава началника на затвора ежегодно да издава мотивирана заповед за промяна или продължаване на специалния режим по отношение на осъдения. До влизането в сила на новия текст на чл. 198 от ЗИНЗС, началникът на затвора нямаше такъв ангажимент.

Възможността за намаляване на срока за изменение на режима от пет на една година, още повече когато администрацията на затвора трябва да мотивира писмено своето становище, е прогресивна стъпка, която дава стимул на осъдените да спазват реда и да не допускат нарушения. В допълнение – ежегодното произнасяне на началника относно режима, връчването на заповедта на осъдения срещу подпис, както и възможността той да я оспори пред съда дават надеждна гаранция срещу предубеден и субективен подход на администрацията към осъдените лица. От текста на чл. 198, ал. 1 от ЗИНЗС става ясно, че началникът на затвора трябва да извършва проследяване кога точно за всеки лишен от свобода на специален режим се навършва кръгла година от началото на наказанието, за да се произнесе с мотивирана заповед.

За първи път, по отношение на изтърпяващите наказания на специален режим, с текста на чл. 198, ал. 5 от ЗИНЗС е направена прогресивна стъпка да се даде правомощие на началника на затвора да разреши на тези лишени от свобода да участват в колективни мероприятия – трудови, възпитателни, образователни, спортни и други дейности. Въпреки ограниченията произтичащи от режима, началникът може да индивидуализира своите решения и да разнообрази всекидневието на доживотно осъдения в зависимост от неговото поведение.

Европейската практика относно „ДЗБЗ“

В доклад на министъра на правосъдието за изпълнението на решенията на Европейския съд

по правата на човека по осъдителните дела срещу Република България, които са заведени от лишени от свобода с доживотни присъди, Министерство на правосъдието отбелязва, че в изпълнение на тези решения е постигнат значителен напредък.

В доклада е констатирано, че по тези дела ЕСПЧ е намерил по-специфични нарушения на Конвенцията поради кумулативния ефект от лошите условия и автоматичното прилагане на специалния режим при изтърпяване на доживотен затвор и „ДЗБЗ“. Вероятно под „значителен напредък“ авторите на доклада са визирали подобряването на материалните условия в зоните за повишена сигурност /ЗПС/, както и измененията и допълненията на ЗИНЗС от началото на февруари 2017 г., а именно – ежегодното произнасяне на началника относно основанията за продължаване на специалния режим по отношение на осъдения, както и възможността на лишения от свобода да оспори заповедта в 14-дневен срок от връчването ѝ чрез началника на затвора пред административния съд по реда на чл. 198, ал. 2 от ЗИНЗС. Това изменение на закона донякъде ограничава автоматичното прилагане на специалния режим, който в зависимост от поведението на осъдения може да бъде редуциран в по-лек не след пет, а след една година от началото на присъдата. В доклада е коментирано решението на ЕСПЧ по делото „Харакчиев и Толумов срещу България“. Министърът на правосъдието отчита след 2012 г., като значителен напредък по изпълнение на това решение наличието на гаранции за промяна на наказанието „ДЗБЗ“ – възможността президентът да помилва лицата с такива присъди.

Това е абсолютна глупост, защото такива гаранции няма за този вид наказание. Това е само една възможност и нищо друго. По тази причина, наказанието „ДЗБЗ“ обективно не може да бъде прието като подлежащо на намаляване. В доклада не се споменава нищо за необходимостта от изпълнение на решенията, в които Съдът намери, че изтърпяването на „ДЗБЗ“ е в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ.

Лично аз мисля, че това не е умишлено, Вие как мислите?

Практиката на ЕСПЧ по отношение на наказанието „ДЗБЗ“ не е еднозначна. По-голяма част от осъдителните решения са свързани с автоматичното налагане на режима, както и с реда и материалните условия на изпълнението на наказанието. От решенията на ЕСПЧ става ясно, че за да няма нарушение на Конвенцията е необходимо да са налице възможности за редуциране на доживотния затвор в наказание, което дава шанс на затворника да излезе на свобода. Такива са няколко дела, включително и

срещу България. Първото от тях е *Йоргов срещу България* (Жалба № 36295 / 2002 г. и Решение от 02.09.2010 г. на ЕСПЧ), следвано от *Тодоров срещу България* (Жалба № 19552 / 2005 г. и Решение от 23.08.2011 г.), *Симеонови срещу България* (Жалба № 21980 / 2004 г. и Решение от 23.08.2011 г.). В тези дела, жалбоподателите искат от Съда да се произнесе с решение, в което да бъде посочено дали самата доживотна присъда представлява нечовешко и унижително отнасяне в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ.

В Решение от 12.02.2008 г. по жалба № 21906 / 2004 г. на ЕСПЧ – *Кафкарис срещу Кипър*, няма единодушно мнение на Голямата камара на ЕСПЧ, но част от съдиите написват няколко особени мнения. В две от тях, те заемат категорична позиция, че е дошло времето, когато Съдът ясно трябва да заяви, че налагането на „ДЗБЗ“, дори на пълнолетен извършител, е несъвместимо с чл. 3 от ЕКПЧ.

Две години по-късно, в решението си по делото *Йоргов срещу България*, Съдът приема, че принципите, които са оповестени в делото *Кафкарис срещу Кипър* следва да се приложат към това дело. Жалбоподателят твърди, че наложеното му наказание „ДЗБЗ“ не допуска каквато и да е възможност за по-ранно освобождаване, което по своята същност представлява нечовешко и унижително отнасяне. В допълнение, той посочва, че това наказание не може да бъде редуцирано, като се позовава на факта, че в досегашната си практика вицепрезидентът не е помилвал нито едно лице, осъдено на „ДЗБЗ“.

Съдът обаче възприема позицията, че е достатъчно да даде отговор на въпроса дали съществува някаква надежда за жалбоподателя наказанието му да бъде променено или да бъде освободен от затвора. На този въпрос, Съдът отговаря утвърдително, като отбелязва, че в националното законодателство действително е

предвидена възможност за изменение на наказанието на жалбоподателя и освобождаването му в крайна сметка и, че „ДЗБЗ“ не е наказание, което не подлежи на намаляване. В българското законодателство, институтът на помилване е единствената възможност за замяна на „ДЗБЗ“ с доживотен затвор и, на по-късен етап, със срочна присъда. С това Съдът е преценил, че е направил компетентен анализ на казуса от гледна точка на закона. Така е достигнал до прозрението, че наказанието „ДЗБЗ“ всъщност не е без замяна. Съдът обаче не е отчел факта, че президентското помилване не е правна, а само хипотетична възможност, упражнявана без ясни критерии, която не може да гарантира редуциране на присъдата дори при максимално поправяне на осъдения.

В същия смисъл ЕСПЧ се произнася и по Жалба № 22926 / 2004 г., *Йордан Петров срещу България*.

Повратна точка в практиката на ЕСПЧ е решението по делото *Винтер и други срещу Обединеното кралство*, обединени жалби № 66069 / 2009 г.; № 130 / 2010 г. и № 3896 / 2010 г.

С това решение Съдът преосмисля практиката си до този момент и се произнася, че налагането на наказание „ДЗБЗ“ е в пряко нарушение на ал. 3 от ЕКПЧ и, че всяка доживотна присъда трябва да осигури възможност на осъдения за освобождаване и за преразглеждане. В решението на Голямата камера е посочено, че присъда от доживотен затвор може да остане съвместима с чл. 3 от Конвенцията, единствено ако съществува перспектива за освобождаване на осъдения и възможност за преразглеждане (§§ 109-110). Това, което може да е първично

основание за лишаване от свобода в началото на присъдата, може да престане да е такова след продължителен период на изтърпяване на тази присъда. Следователно, тези фактори или промени могат единствено правилно да се оценяват след извършването на преглед на основанията за осъждането в даден момент след изтърпяване на присъдата. Ако човек е изпратен в затвора без никаква перспектива за освобождаване и без възможност за преразглеждане на доживотната присъда, съществува риск той никога да не е в състояние да изкупи вината си за извършеното от него нарушение. Каквото и да направи по време на присъдата си, колкото и изключителен да е напредъкът му по отношение на поправянето му, наложеното му наказание остава фиксирано и не подлежи на преразглеждане (§§ 111-112).

Съдът заявява, че би било несъвместимо с човешкото достойнство – заложен в самата същност на системата на ЕКПЧ – насилствено да се лиши лице от свободата му без да се стреми към поправяне и да му се предостави възможност един ден да се върне на свобода (§ 113).

Относно съответствието на наказанието „ДЗБЗ“ с чл. 3 от ЕКПЧ, трябва да се тълкува като наличие на възможност за намаляване на присъдата в смисъл на преразглеждане, което да позволява на вътрешните органи да вземат под внимание дали определени промени в осъдения на „ДЗБЗ“ са толкова значителни и дали е постигнат такъв напредък към поправяне в хода на изтърпяване на присъдата, които да означават, че продълженото му задържане може вече да не е обосновано на легитимни пеналогически основания (§ 119).

Това решение налага общовалидни принципи за налагане на наказания и след произнасянето на Голямата камера на Съда, всяка наложена присъда на „ДЗБЗ“ в държавите, които са страни по ЕКПЧ, би била в противоречие със забраната за изтезания и нечовешко или унижително отношение, ако не подлежи на периодично преразглеждане в съответствие с ясни критерии.

Подобно на делото *Винтер и други срещу Обединеното кралство*, по делото *Ласло Мордър срещу Унгария*, Жалба № 73593 / 2010 г., ЕСПЧ отново установява нарушение на чл. 3 от Конвенцията поради липсата на каквато и да е възможност за преразглеждане на наложеното наказание доживотен затвор. По това дело обаче Съдът намира за необходимо да се произнесе и на основание чл. 46 от ЕКПЧ, като отправи препоръки към унгарското правителство да извърши реформа в системата за преразглеждане на доживотните присъди, за да се гарантира, че при преценката на всеки един случай ще се следва доколко продължаващото

лишаване от свобода е базирано на законови основания и да се даде възможност на доживотно осъдените затворници да са наясно с условията и реда за предсрочно освобождаване.

Произнасянето по чл. 46 от ЕКПЧ е свързано с налагане на осъдената държава да изпълни решенията на Съда. По тези дела, по които има осъдителни решения, но осъдената държава по една или друга причина не изпълнява решенията, Съдът задейства механизъм за проследяване на изпълнението на решението. Текстът на чл. 46 от ЕКПЧ е следният:

1 – Високодоговарящите се страни се задължават да изпълнят окончателните решения по същество на Съда по всяко дело, по което те са страна;

2 – Окончателното решение на Съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение;

3 – Ако Комитетът на министрите счете, че контролът върху изпълнението на окончателното решение се възпрепятства поради затруднение при тълкуването на решението, той може да отнесе въпроса за тълкуването до Съда. Решението да се сезира Съдът се взема с мнозинство от две трети от представителите, имащи право да заседават в Комитета;

4 – Ако Комитетът на министрите е на мнение, че високодоговарящата се страна отказва да изпълни окончателно решение по дело, по което е страна, той може, след отправяне на формално уведомление до тази страна и с решение, прието с мнозинство от две трети от представителите, имащи право да заседават в Комитета, да отнесе до Съда въпроса дали тази страна е изпълнила задължението си по § 1;

5 – Ако Съдът установи нарушение по § 1, той връща делото на Комитета на министрите за обсъждане на мерките, които да бъдат предприети. Ако Съдът не установи нарушение на § 1, той връща делото на Комитета на министрите, който прекратява разглеждането му.

Първото българско дело, по което ЕСПЧ осъжда България за това, че на жалбоподателя в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ е наложена присъда „ДЗБЗ“, е делото *Харакчиев и Толумов срещу България*, Решение от 08.07.2014 г. по Жалби № 15018 / 2011 г. и № 61199 / 2012 г.

Жалбоподателите се оплакват от това, че присъдата „ДЗБЗ“ на г-н Харакчиев представлява нечовешко и унижително наказание, че режимът и материалните условия на задържането му представляват изтезание или нечовешко или унижително отношение и, че той не разполага с ефективно вътрешноправно средство за защита

по отношение на материалните условия на своето задържане.

Господин Харакчиев твърди, че наказанието „ДЗБЗ“, което той изтърпява, е несъвместимо с чл. 3 от Конвенцията, защото предполага, че той ще трябва да прекара остатъка от живота си в затвора. В същото време, анализът на приложимите разпоредби на българското законодателство показва, че целите, които трябва да се постигнат чрез налагането на това наказание, биха могли също така да се реализират чрез доживотен затвор със замяна.

Въпреки че Съдът не присъжда обезщетение на жалбоподателя в решението, той установява, че наказанието „ДЗБЗ“ е в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ.

Съдът приема, че установяването на нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на невъзможността за г-н Харакчиев да получи намаляване на присъдата доживотен затвор без замяна от момента, в който е станала окончателна, съставлява само по себе си достатъчно справедливо удовлетворение за неимуществени вреди, понесени от него в тази връзка.

След произнасянето на решението, адвокатът на двамата жалбоподатели, адв. Екимджиев, коментира какви трябва да бъдат необходимите промени на законодателството и смисъла от тях по следния начин:

„Държавата трябва да създаде процедура, при която ясно да бъдат определени критериите, по които човек с наказание „ДЗБЗ“ би могъл да поиска неговото преразглеждане. Важното е обаче да има процедура и шанс, която да дава някаква надежда и хуманитарна перспектива. Именно тя, според практиката на ЕСПЧ, е в състояние да съхрани остатъците от човешчина и морал в тези хора. В противен случай, те неизбежно деградират и вегетират, от което никой няма полза.“

По делото *Харакчиев и Толумов срещу България*, Съдът прилага чл. 46 от ЕКПЧ. Въпреки това, и установеното нарушение във връзка с невъзможността на г-н Харакчиев да получи намаляване на присъдата си от „ДЗБЗ“, от България обаче не е изискано да създаде възможности за замяна на наказанието „ДЗБЗ“ или за намаляване на присъдата. В § 280 от решението, Съдът изисква само да се реформира правната рамка, свързана със затворническия режим и отстраняването на автоматичното прилагане на високо рестриктивен затворнически режим.

След това дело, ЕСПЧ произнесе подобно осъдително решение срещу България и по делото *Манолов срещу България*, Жалба № 23810 / 2005 г. и Решение от 04.11.2014 г. По това дело, Съдът заявява, че няма причина да се отклони от своето решение по делото *Харакчиев и Толумов срещу България* и отново намира нарушение на чл. 3 от Конвенцията, поради наложената на жалбоподателя присъда „ДЗБЗ“, но за разлика от делото *Харакчиев и Толумов срещу България*, по което не се присъжда обезщетение, Съдът присъжда такова на жалбоподателя.

От друга страна обаче, Съдът не се произнася по реда на чл. 46 от ЕКПЧ, вероятно защото е отчетел, че вече е направил това по предходното дело на *Харакчиев и Толумов срещу България*. Както бе посочено по-горе, това произнасяне не е свързано с налагане на задължение на държавата да даде възможност за преразглеждане на изтърпяването на доживотните присъди.

В своята практика, ЕСПЧ се е произнасял и по няколко други жалби на лишени от свобода, изтърпяващи наказание „ДЗБЗ“. Такива са: *Халил Адем Хасан срещу България* – Решение от 10.03.2015 г. по Жалба № 4374 / 2005 г.;

Димитров и Рибов срещу България – Решение от 17.11.2015 г. по Жалба № 34846 / 2008 г.; *Радев срещу България* – Решение от 17.11.2015 г. по Жалба № 37994 / 2009 г. По тези дела, Съдът не коментира дали присъдата „ДЗБЗ“ е в нарушение на чл. 3 от Конвенцията, но установява сходни нарушения на чл. 3 от ЕКПЧ съгласно принципите, заложили в съдебната практика по делото *Харакчиев и Толумов срещу България*. Общото по тези дела е основателното оплакване на жалбоподателите от изолацията и липсата на дейности.

По отношение на ефекта от изолацията върху личността на лишените от свобода, Съдът отново подчертава, че всички форми на задържане в условията на строг тъмничен затвор без подходящи умствени и физически стимули могат да доведат до дългосрочни неблагоприятни последици като например – влошаване на умствените способности и социалните умения (§ 204 – *Харакчиев и Толумов срещу България*). Също така, автоматичното отделяне на осъдените на доживотен затвор от останалите лишени от свобода, които изтърпяват срочни наказания, както и един от друг, особено при липсата на пълноценни дейности в и извън килията, може само по себе си да повдигне въпрос по чл. 3 от Конвенцията (*Savičs v. Latvia*, № 17892 / 2003 г., § 139), а изолацията следва да се обосновава с конкретни причини, свързани със сигурността (*Харакчиев и Толумов срещу България*, § 204, цитирано по-горе, с допълнителни препратки към актовете с незадължителна юридическа сила).

21.01.2013 г. – как България успява да се измъкне от премахване на „ДЗБЗ“

На 26.10.2017 г., ЕСПЧ постановява решение на 10 лишени от свобода, изтърпяващи наказание „ДЗБЗ“ в различни затвори в страната:

1 – *Господинов срещу България* – Жалба № 34639 / 2007 г.. – Доживотен затвор без право на замяна;

2 – *Петров срещу България* – Жалба № 28678 / 2008 г. – Доживотен затвор;

3 – *Александров срещу България* – Жалба № 9777 / 2010 г. – Доживотен затвор;

4 – *Хасан срещу България* – Жалба № 59178 / 2010 г. – Доживотен затвор без право на замяна;

5 – *Рангелов срещу България* – Жалба № 29219 / 2011 г. – Доживотен затвор;

6 – *Димитров срещу България* – Жалба № 8117 / 2012 г. – Доживотен затвор без право на замяна;

7 – *Матев срещу България* – Жалба № 5608 / 2013 г. – Доживотен затвор;

8 – *Стайков срещу България* – Жалба № 15418 / 2013 г. – Доживотен затвор;

9 – *Йоргов срещу България* – Жалба № 27596 / 2013 г. – Доживотен затвор без право на замяна.

10 – *Шахънов срещу България* – Жалба № 1179 / 2014 г. – Доживотен затвор.

Съдът е обединил тези жалби поради сходните оплаквания на жалбоподателите, че наложените им наказания „ДЗ“ и „ДЗБЗ“ представляват нечовешко и унижително наказание в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ.

В своето решение, ЕСПЧ се позовава на решенията по делата *Винтер и други срещу Обединеното кралство*; *Харакчиев и Толумов срещу България*, както и на *Събев срещу България* и констатира липсата на механизми за преразглеждане на наказанието до 21.01.2013 г., като приема, че след тази дата, институтът на помилването дава реалистична възможност за преразглеждане и промяна на наказанията „ДЗБЗ“ и отсъжда, че по отношение на осъдените на „ДЗБЗ“ след 21.01.2013 г., няма нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ.

Това решение на Съда е свързано с факта, че във връзка с описаните по-горе осъдителни решения за нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на присъдите „ДЗБЗ“, поради липса на възможност за редуцирането им, с Указ № 80 / 23.02.2012 г., президентът на страната утвърждава „Правила за работа на Комисията по помилване към Президента на Републиката“, след което с Указ № 12 / 21.01.2013 г. на вицепрезидента на страната е направена и първата замяна на присъда „ДЗБЗ“ с доживотен затвор. Тоест, ЕСПЧ е преценил, че тези обстоятелства и по-точно новоприетите правила за работата на Комисията по помилване към президента представляват легитимно законово средство, което дава възможност на осъдените на „ДЗБЗ“ да бъде променена тяхната присъда, като ясен пример за това е горепосочения Указ № 12 / 21.01.2013 г. на вицепрезидента.

Честито! На това аз му казвам „Върховенство на закона и справедливостта“.

Ако правилата за работа на Комисията по помилванията към президента представляват годно законово средство за промяна на присъдите „ДЗБЗ“, то тогава Вие сами си направете извод какво е законодателството в страната и колко справедлив е така „почитаемият“ Европейски съд по правата на човека.

Личното ми мнение е, че това е абсолютна правна лудост.

По това дело, Съдът отново се доверява на тезата на българското правителство по делото *Харакчиев и Толумов срещу България* за съществуването на ясни правила за работата на Комисията по помилването.

За разлика от наказанието „доживотен затвор“, което след изтърпяване на 20 години има възможност по чл. 38а, ал. 3 от НК да бъде заменено на 30 години лишаване от свобода, наказанието „ДЗБЗ“ не подлежи на замяна, както е посочено в самото му име. Единствената възможност за замяна на това наказание е чрез института на помилването. Правомощието на президента да помилва е регламентирано в чл. 98, т. 11 от КРБ и чл. 74 от НК. Преди произнасянето за помилване, молбите се разглеждат от Комисия по помилването. Тя е помощен експертен съвещателен орган към президента. Основната ѝ задача е да разглежда молби за помилване. Решенията на упълномощения от президента вицепрезидент се вземат еднолично, като той не е длъжен да се съобрази с мотивираните предложения на подчинената му комисия. Процедурата на помилване не се основава на предварително изготвени ясни правила и практики. В тази насока е една от основните забележки на жалбоподателя, изтърпяващ „ДЗБЗ“ по делото *Харакчиев и Толумов срещу България*.

Правната рамка, която определя упражняването на президентското право на помилване не се подобрява на 23.02.2012 г., когато е издаден Указ № 80 за Правилата за работата на Комисията по помилванията.

Правилата, които са определени от президента с този указ, макар и да представляват положителна крачка, не изясняват правилно условията, при които може да се търси помилване. Това са само вътрешни инструкции, определящи работата на

Комисията по помилванията, а не относно упражняването на правомощията на президента и вицепрезидента и критерия, по който даден лишен от свобода, осъден на „ДЗБЗ“, следва да отговаря, за да му бъде изменена присъдата в полка.

ЕСПЧ приема, че след приемането на практики за дейността на Комисията по помилване (може би се има предвид Указ № 12 / 21.01.2013 г. на вицепрезидента, с който за пръв път е променена присъда „ДЗБЗ“ в доживотен затвор), присъдата на г-н Харакчиев от „ДЗБЗ“ може да се счита де факто подлежаща на намаляване и, че от този момент нататък може да се счита, че той знае, че съществува механизъм, който му позволява случаят му и присъдата му да бъдат преразглеждани за освобождаване или замяна.

„Блажени са вярващите“ или, както се казва – „Ти върви, аз ще дойда“.

След издадения Указ № 80 / 23.02.2012 г., българското правителство е информирало ЕСПЧ, че вече има ясен критерий и правила за поправяне и превъзпитание на лишените от свобода и че, ако те следват определени стъпки, присъдите им практически ще подлежат на редуциране чрез института на помилването. През 2017 г., с Указ № 78 / 03.02.2017 г. на президента са утвърдени други и актуални правила за работата на Комисията по помилване към президента. Тези правила нямат съществени различия с правилата, които са приети с Указ № 80 / 23.02.2012 г. В тях са изложени правното положение на Комисията по помилването, функциите, съставът и процедурните правила за нейната работа.

Отново няма критерий, на който да отговарят осъдените, за да бъдат помилвани по този ред.

В годишен доклад на Комисията по помилването за 2013 г., във Втора Глава, озаглавена „Практика на Комисията“, са изложени статистически данни за движението на молбите за помилване, за профила на осъдените лица, предложенията за прекратяване на разглеждането, предложенията за отказ от помилване и предложенията за помилване.

В правилата и практиките на Комисията не се споменава конкретно на какви условия трябва да отговарят лишените от свобода, за да могат да бъдат предложени от Комисията и евентуално да бъдат помилвани от вицепрезидента.

Това се потвърждава и от доклад на специалната временна комисия, създадена от Народното събрание на 16.05.2012 г., която трябва да разследва упражняването на правото на

помилване по време на предходните президентски мандати.

Една от констатациите на комисията е, че „няма законови критерии за оценка на поведението или психологическия профил на осъденото лице, което е подало молба за президентско помилване.“

От § 261 на Решението на ЕСПЧ по делото *Харакчиев и Толумов срещу България* става ясно, че или има някакво недоразумение, произтичащо от подадената от правителството на България информация, или съдиите по делото не са си направили труда да се запознаят с цитираните практики на Комисията по помилванията и са се предоверили, че има изготвени правила и критерии за лишените от свобода, които ЕСПЧ нарича „механизъм, който позволява случаят му да бъде преразгледан за освобождаване или замяна“.

Такъв механизъм няма и никога не е имало.

Какво реално представляват правилата за помилване?

Правилата за работа на Комисията по помилванията не представляват част от законодателството в страната и те не са приети от законодателния орган по законодателен път, за да може да бъдат законен механизъм за редуциране на наказанието „ДЗБЗ“.

Информацията, с която разполагам към момента е, че за периода от месец февруари на 2012 г., до настоящата дата, само два пъти са заменени присъди от „ДЗБЗ“ на доживотен затвор и един път от „ДЗБЗ“ на 30 години лишаване от свобода.

През 2012 г., вицепрезидентът Маргарита Попова категорично се обяви за премахване на присъдата „ДЗБЗ“ с мотив, че тази мярка е без перспектива, цели и надежда и в модерните държави тя отсъства от законодателството, защото е аналогична на смъртното наказание. В своя коментар тя казва:

„Чрез започнат и почти довършен докрай, но все още не внесен в парламента проект за Наказателен кодекс, предлагаме наказанието „ДЗБЗ“ да бъде премахнато от системата на наказанията в българското наказателно право като нехуманно и конкуриращо се с тежкото, нечовешко и само репресивно смъртно наказание. Наказателното право предвижда едно наказание, за което няма надежда, човекът не се отчита като ценност, липсва перспектива.“

Случаите на помилване от президента и съответно промяна на присъдите „ДЗБЗ“ на

доживотен затвор или срочно наказание не трябва да бъдат приемани като правен механизъм, който да дава необходимата правна сигурност за замяна на тази присъда. Това са еднолични решения на държавния глава, които не дават гаранция, че дори и да се е поправил и превъзпитал, осъденият на „ДЗБЗ“ в един момент ще бъде помилван и присъдата му ще бъде променена в по-лека.

През февруари на 2017 г., около 60-годишен мъж, осъден на „ДЗБЗ“, подава молба до вицепрезидента на страната присъдата му да бъде променена на доживотен затвор. До този момент той е изтърпял около 28 години, като преди повече от 10 години режимът му е бил променен на строг, след което е бил изведен от „Зона с повишена сигурност“ и е настанен в обща група при срочно осъдените лишени от свобода. Администрацията на затвора му е гласувала доверие, като му е осигурила възможност да работи и да се предвижда свободно без придружител в рамките на затвора. Това е било направено, след като в продължение на години той е спазвал всички законови изисквания, не е извършвал нарушения и многократно е награждаван, а оценката му на риска от рецидив и риска от вреди е в минимални стойности, много по-ниски от други лишени от свобода със срочни наказания.

Практически, този лишен от свобода покрива всички критерии за промяна на наказанието му, дори и да бъде Условно Предсрочно Освободен от затвора. В молбата си до вицепрезидента, той пише:

„При една обстойна преценка – конкретно в моя случай - може да се види изцяло изпълнението на закона и превъзпитанието ми. Участвал съм в курсове за готварство и заварчик, които успешно съм завършил с диплома, дори в момента от около година работя в кухненския блок.“

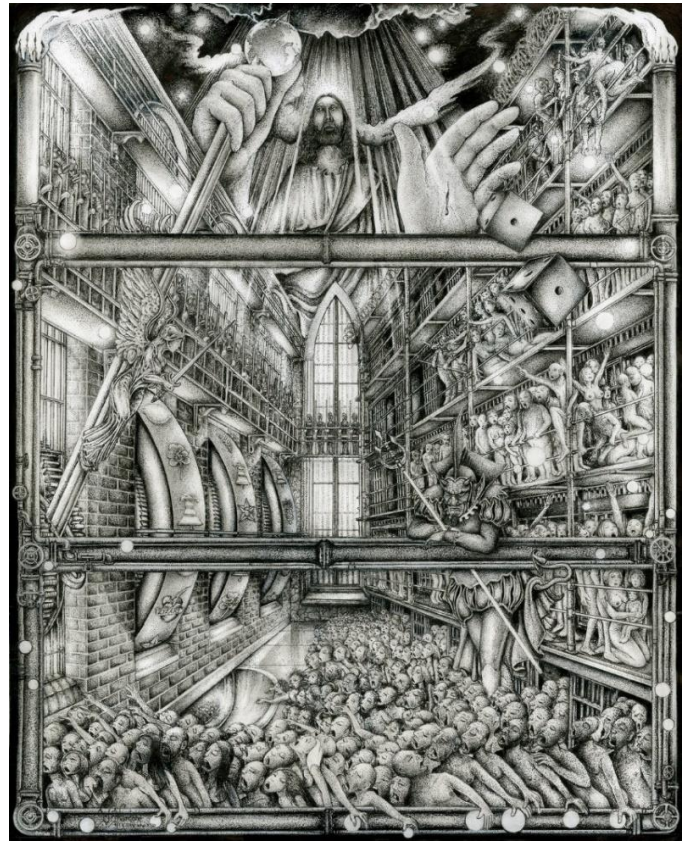
Отговорът, който той е получил от вицепрезидента на страната Илияна Йотова се състои от две изречения:

„Разгледах подробно Вашата молба. На този етап не намирам основания да упражня правото си на помилване.“

Липсват каквито и да е мотиви към този отказ и не може по никакъв начин да се разбере какви са основанията за отказа при положение, че целите на наказанието лишаване от свобода, които са определени в чл. 36 от НК, са изцяло изпълнени.

Това не е единственият такъв случай. В това положение са и значителен брой други лишени от свобода с „ДЗБЗ“, а отговорите от вицепрезидента на абсолютно всички подобни

молби за помилване са напълно идентични, без мотиви.

Това положение изцяло доказва тезата, че институтът на помилването не е правно средство, а субективно решение и изцяло опровергава решението на ЕСПЧ по делото *Харакчиев и Толумов срещу България* от 08.07.2014 г., че институтът по помилването е предвидима възможност за редуциране на присъдите „ДЗБЗ“ и, че наличието му гарантира че тези присъди са в съответствие с чл. 3 от ЕКПЧ.

От последното осъдително решение на ЕСПЧ относно това, че присъдите „ДЗБЗ“ са в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ - *Живко Господинов и други срещу България* от 26.10.2017 г. - може да се направи заключение, че всички осъдени на „ДЗБЗ“ преди 21.01.2013 г. със сигурност ще осъдят държавата, след като ЕСПЧ вече се е произнесъл, че до тогава това наказание е било в нарушение на чл. 3.

Продължаващото основание за загриженост след това решение е, че президентското помилване в България, което ЕСПЧ е приел като реалистична перспектива за облекчаване на присъдите, е правомощие, което се упражнява еднолично, субективно и непредсказуемо, което не подлежи на никакъв контрол и не е надежден законов институт за преразглеждане и евентуална промяна на наказанието.

Дори и да оставим настрана осъдителните решения на ЕСПЧ срещу други държави, решенията по три от представените дела –

Харакчиев и Толумов срещу България, Манолов срещу България и Живко Господинов и други срещу България – би трябвало да дадат необходимия тласък за отмяната на наказанието „ДЗБЗ“. Това би могло да се случи по няколко начина:

1. Законодателен – Чрез приоритетна промяна на НК само в частта на наказанието „ДЗБЗ“ (чл. 3, ал. 2 и чл. 38 от НК).
2. Процесуален – На осн. чл. 421, ал. 2 от НПК, главният прокурор служебно да поиска възобновяване на наказателните производства и отмяна на влезлите в сила присъди в частта им, с която е наложено наказанието „ДЗБЗ“, чийто режим противоречи на Конвенцията.
Ако главният прокурор направи това искане и в същото време не последва законодателна промяна, съдилищата трябва да отменят влезлите в сила присъди и да наложат друго наказание, което е логично на обикновен доживотен затвор с право на замяна.
3. Чрез института на помилването и издаване на президентски укази за замяна на наказанията на всички лишени от свобода, които изтърпяват наказание „ДЗБЗ“, с наказание „доживотен затвор“ или със срочни присъди на тези от тях, които през годините, прекарани зад решетките, са дали доказателства, че са претърпели необходимата промяна.
4. По силата на чл. 46 от ЕКПЧ, след поредното осъдително решение на ЕСПЧ по дело на осъден на „ДЗБЗ“ в противоречие на чл. 3 от ЕКПЧ.

Освен в България, от всички европейски страни „ДЗБЗ“ се прилага единствено в Нидерландия. Тази присъда в тази държава се нарича „Доживотен затвор без възможност за условно предсрочно освобождаване“.

Налагането на наказание „доживотен затвор“ в Европа не означава, че осъдения ще остане в затвора до края на живота си. В повечето от европейските държави, правото да поискат намаляване на присъдите или предсрочно освобождаване, осъдените получават след 10, 12 или 15 години, а огромна част от осъдените на това наказание излизат от затвора след изтърпяна присъда в интервал от 12 до 17 години, когато все още не са загубили способността си отново да се впишат в обществото.

Според германското законодателство, присъдата „доживотен затвор“ се налага със съответно изчисление за точната дата, на която осъденият може да бъде „Условно Предсрочно Освободен“

(чл. 46, ал. 5 от НК). Това, разбира се, може да стане само ако осъденото лице спазва установените правила, няма нарушения и наказания и покаже, че е претърпяло необходимото поправяне. Посочването на крайната дата, на която доживотно осъденият ще може да излезне от затвора е изключително мощен стимул и механизъм, който германската наказателна система е приела за дисциплиниране, превъзпитание и изпълнение на целите на наказанието лишаване от свобода.

Доколкото имам информация, последната присъда „ДЗБЗ“ е наложена с Решение от 21.08.2017 г. на Върховния касационен съд на така наречения от медиите в страната „Стрелецът от Лясковец“.

Според чл. 37, ал. 2 от НК, това наказание се налага „за най-тежките престъпления, които заплашват основите на Републиката“, както и за други особено опасни умишлени престъпления като временна и изключителна мярка и само ако съдът установи, че подсъдимият не послежи на поправяне и, когато целите на наказанието по чл. 36 от НК не могат да бъдат постигнати чрез по-леко наказание, включително с доживотен затвор със замяна.

„Стрелецът от Лясковец“ е без криминално минало, не е рецидивист и е извършил престъплението без предварителна подготовка и умисъл, като е действал със съзнанието, че

защитава дома си, когато полицейски служители започват да разбиват жилището му.

При това положение, „Стрелецът от Лясковец“ не отговаря на критерия по чл. 37, ал. 2 от НК за налагане на наказанието „ДЗБЗ“ и изобщо не е ясно как „Уважаемият“ съд е „видял“ бъдещето, че този човек не подлежи на поправяне и след един значителен период от изтърпяване на присъдата, престоят му в пенитенциарната система няма да окаже необходимия корекционен ефект и той няма да се поправи в такава степен, че да заслужи освобождаване от затвора и че целите на наказанието лишаване от свобода, които са визирани в чл. 36 от НК, в никакъв случай няма да могат да се изпълнят чрез налагане на друг по-лек вид наказание.

Наложеното наказание „ДЗБЗ“ на „Стрелеца от Лясковец“ е произнесено в противоречие с изискванията, заложили в чл. 37, ал. 2 и чл. 38, ал. 1 от НК, което е категорично доказателство за двойния стандарт, който съдът е приложил в решението си.

Това е поредното съдебно решение, което е повлияно от обществения интерес и от стремежа да се „угоди“ на обществените очаквания, пренебрегвайки изцяло обективността, безпристрастността, решенията на ЕСПЧ и ангажиментите на ратифицирането на ЕКПЧ и другите международни актове.

Това обаче не е единственият такъв случай в страната, защото голяма част от осъдените на „ДЗБЗ“ са в подобно положение.

Прилагам копие на актуалните „Правила за работа на Комисията по помилване към Президента на Републиката“, утвърдени с Указ № 195 / 2018 г., за да видите какво ЕСПЧ приема за гаранция срещу нечовешко и унижително отношение спрямо осъдените на „ДЗБЗ“.

Темата ще продължи в следващото издание на вестника, в което ще направим анализ на критериите за налагане на най-тежкото наказание в европейските държави, „ДЗБЗ“, и критериите за освобождаване от затвора на тези лишени от свобода.

Съвпадението рядко е фактор! Желанията и целите се осъществяват единствено в напористи, дори агресивни, ако се налага, действия!

*Когато несправедливостта е закон,
съпротивата е дълг.*

Заместник-председател на
Българско Затворническо Сдружение
за Рехабилитация - Светломир Нешков

Покана за организирана жалба до ЕСПЧ за осъдени на доживотен затвор без замяна

От БЗСР каним всички осъдени на доживотен затвор без право на замяна да се включат в жалба до Европейския съд по правата на човека.

Ние ще организираме безплатно всичко – единствено се нуждаем от Вашите лични данни, а именно:

- Три имена;
- Място и дата на раждане;
- Годината, от която сте в затвора;
- Затворът, където се намирате в момента;
- Номерът на делото, в което сте наказани с „ДЗБЗ“.

Нашата цел е Съдът да признае наказанието „Доживотен затвор без замяна“ за нечовешко и унижително отношение. Заедно ще постигнем най-добри резултати.

Заместник-председател Нешков беше номиниран за **Човек на годината 2021** за работата си за защита на правата на затворниците в България!

Номинацията му стана известна няколко месеца преди БХК да публикува и интервю с него относно пилотното решение на ЕСПЧ „Нешков срещу България“. Последните му думи в разговора са:

„Мога да пожелаая на всички затворници да си търсят правата. Само така ще успеят и само така, с общи усилия, ще променим законодателството в наша полза. Едно птиче пролет не прави, но аз смятам, че направих доста неща. Ако има още поне 20 човека, които така да си търсят правата, може и да се променят нещата.“

Главен редактор и издател – Александър Хурмузов
Помощник-издател – Хоуп Дюфо-Хънтър